

»Mestu smo hoteli dati bolj urban videz.«

— **Tomaž Vuga**, arhitekt in urbanist

Jani Toplak

Kare 6, Gradnikove brigade, Kitajski zid ... vse to so imena za največjo in verjetno najbolj prepoznavno stanovanjsko sosesko v Novi Gorici – v mestu, ki že samo po sebi predstavlja enega najzanimivejših urbanističnih projektov druge polovice prejšnjega stoletja, ne le v Sloveniji, temveč tudi v širšem alpsko-jadranskem in severnobalkanskem prostoru. Jedro omenjene soseske tvori približno pol kilometra dolga linija stolpnic na osi sever – jug, postavljenih skoraj vzporedno z državno mejo med Slovenijo in Italijo. Zgrajene so bile med koncem 70. in začetkom 80. let prejšnjega stoletja in predstavljajo eno osrednjih vertikalnih dominant v mestu. Hkrati gre za enega najbolj smelih modernističnih urbanističnih projektov v zahodni Sloveniji. V tem delu mesta živi danes skoraj polovica vseh prebivalcev urbanega konglomerata Nova Gorica – Solkan – Kromberk. O nastanku, predzgodovini, zasnovi in pomenu te soseske smo se pogovarjali z njenim glavnim snovateljem, novogoriškim arhitektom, urbanistom in politikom Tomažem Vugo.

Pri gradnji Nove Gorice razlikujemo več obdobj, ki so bile pod vplivom različnih mestnih urbanističnih načrtov. Vi ste bili vodilni urbanist Nove Gorice v obdobju od polovice šestdesetih do začetka osemdesetih

let. Kdaj in kako ste začeli z delom v Novi Gorici? Lahko opišete potek in okoliščine vašega dela, vključno z nastankom projekta Kare 6?

Diplomiral sem leta 1963. Leta 1964 sem začel delati pri takratnem novogoriškem Zavodu za stanovanjsko gradnjo, v katerem smo z mojim prihodom ustanovili oddelek za urbanizem, sam pa sem, kljub svoji mladosti, postal njegov vodja. Ta oddelek se je hitro razvijal in iz njega je leta 1968 nastal Zavod za urbanizem Nova Gorica, jaz pa njegov prvi direktor. Na tem mestu sem ostal do leta 1974, ko sem postal neprofesionalni predsednik Odbora za okolje in prostor pri takratni republiški skupščini, svoje delo v Novi Gorici pa sem zaključil leta 1982, ko sem postal namestnik takratnega ministra za okolje in prostor (tedaj se je ta funkcija uradno imenovala »predsednik Republiškega komiteja za varstvo okolja in urejanje prostora«). Osemnajst let svojega najaktivnejšega življenja sem posvetil Novi Gorici in bil ves ta čas odgovorni urbanist za mesto in za občino. V tem času, v drugi polovici šestdesetih in na začetku sedemdesetih let, je Nova Gorica doživljala svoj doslej edini razvojni *boom*, v katerem sem sodeloval tudi kot aktivni projektant-urbanist in arhitekt večjega števila objektov. Kot urbanist sem med drugim načrtoval vse zazidalne načrte na Ledinah (ob Cankarjevi ulici), vse do zadnjega, t. i. Kareja 6 ob Ulici Gradnikove brigade; kot arhitekt pa sem oblikoval stolpnice in parter ni javni program ob sedanji Rejčevi ulici. Cankarjevo naselje

smo začeli graditi leta 1968 od zahoda proti centru, v prepričanju, da bomo lahko kasneje bliže središču mesta gradili kvalitetnejše stavbe. Gradilo se je v skladu s potrebami po novih stanovanjih, ki so znašale od 250 do 300 stanovanj na leto.

Tudi v skladu z razvojem industrije ...

Da. Te potrebe je pogojevala predvsem hitro se razvijajoča industrija na Goriškem. Gradnja je potekala v dogovoru med občino in takratnim edinim graditeljem v občini, podjetjem SGP Gorica, ki je imel glavno besedo tudi pri naročanju urbanistične in projektne dokumentacije. Gradili smo po karejih: to so bila območja, ki so po velikosti približno ustrezala enoletni potrebi po novih stanovanjih. Zadnji od teh kompleksov je bil Kare 6 na robu mestnega središča. Tu smo želeli višji stanovanjski standard in kvalitetnejšo arhitekturo, hoteli smo graditi ne le še eno stanovanjsko naselje, ampak mesto. Ideja je bila takrat izredno ambiciozna, danes lahko rečem preveč ambiciozna za tedanje finančne, organizacijske in izvajalske zmožnosti Nove Gorice.

Kare 6, o katerem govorite, se mi zdi najbolj urbani predel Nove Gorice. Izgleda, kot da bi bilo stanovanjsko naselje kakšnega velikega mesta, lahko tudi Ljubljane. V takšnem majhnem mestu izpade malce čudno. S tem projektom smo imeli ambicijo, da bi zgradili kaj več kot zgolj štiri-

nadstropne »blokce«. Želeli ste torej, da bi soseska odstopala od okolice?

Takrat smo veliko hodili po svetu. V Parizu smo na primer obiskali satelitska mesta, ki so takrat nastajala (bilo jih je pet) in ki bi nam lahko bila vzor tudi pri načrtovanju Nove Gorice. Osebnost me je najbolj pritegnilo novo satelitsko mesto Évry, ne toliko zaradi velikosti, ki je presegala dimenzije Nove Gorice, temveč zaradi sodobne organizacije gradnje in mestnega življenja – na majhnem prostoru so namreč skušali združevati stanovanja in vse spremljajoče dejavnosti.

Načrtovali in gradili so mesto, ne stanovanjskega naselja. V tem smislu je bil tudi Kare 6 s svojimi 720. stanovanji zasnovan kot en objekt z bogatim javnim programom in skupno podzemno komunikacijo, ki je potekala po osi sever – jug, z dvema vhodoma. Ob vsakem je bila postavljena garažna hiša, v kletni etaži so se nanjo navezovali vsi servisni prostori, skladišča in dodatne parkirne površine. Osnovna os je sicer bila zgrajena, vendar na žalost nikoli ni v celoti zaživela, deloma zaradi nekaterih projektantskih napak, predvsem pa zaradi neizvedenega javnega dela programa. Tako usodo

je doživela tudi vzdolžna promenada v parterju, ki naj bi povezovala vse vhode stolpnic ter javni program. Ostala je nedokončana, deloma ograjena s provizoričnimi ograjami, daleč od naše želje po atraktivnem mestnem prostoru za sprehajanje, srečevanje, posedanje ...

Mislite na pločnik nad podzemnim koridorjem?

Točno tako. Po zazidalnem načrtu bi morali biti med promenado ob stolpnicah in Ulico Gradnikove brigade postavljeni paviljoni s trgovinami in drugim javnim programom. Namesto njih so tam že

trideset let začasna parkirišča, nekakšne nedostopne zelenice ...

In razne neuporabne betonske površine ...

Drži. Toda prvotna zamisel je bila, da naj to postane robni del mestnega središča z javnim programom, na katerega se stolpnice navezujejo kot ozadje. Druga ideja, ki me je vodila do zasnove soseske, je bilo dejstvo, da je bila Nova Gorica do tedaj »štirinadstropno mesto«: vsi bloki so bili visoki največ štiri nadstropja. To se je še posebej videlo na območju ob Cankarjevi ulici. Edino vertikalno je v Novi Gorici predstavljal Nebotičnik, ki je v takratnem praznem prostoru služil tudi kot edina orientacijska točka v mestu. S to novo vzdolžno osjo sem v bistvu skušal poudariti osnovno hrbtnico mesta. To ste opazili tudi sami: stolpnice Kareja 6 vas usmerjajo ne glede na to, od kod prihajate oziroma od kod opazujete mesto. Kar pa se tiče same arhitekturne zasnove, sem iskal odnos do značilne sredozemske, če hočete tudi kraške urbane strukture. Hiše različnih velikosti, ki se držijo ena druge: to je bil osrednji motiv, ki sem mu skušal slediti. Pri postavitvi objektov in njihovem oblikovanju, določanju višin, oddaljenosti od ulice pa sem sledil vnaprej določenemu pravilu: stolpnice, ki stojijo tik ob ulici, so visoke in se nato z odmikanjem od Ulice Gradnikove brigade nižajo, s čimer še poudarjamo občutek globine. Odmik za en raster pomeni eno etažo manj. Kot rečeno, izhodišče našega projekta je bila vsebinsko prepletana urbana struktura, ki bi delovala kot celota in ki bi stanovalcem z javnim programom v nižjih stavbah ob vznožju stolpnice (otroški vrtci ipd.) bila sposobna nuditi visoko kakovost življenja. Urbanost bi se morala odražati tako v sami

Ulici Gradnikove brigade kot v notranji promenadi in trgih, ki bi se oblikovali na križiščih s prečnimi smermi. Velik doprinos h kakovosti bivanja bi seveda predstavljale tudi parkirne hiše in podzemna parkirišča. Vendar se je zapletlo pri realizaciji opisanih idej. Mesto je bilo že na koncu razvojnega booma, ki sem ga omenjal na začetku. Za stanovanja je denar še bil, saj je koncept družbeno usmerjene stanovanjske gradnje še deloval, za objekte z javnim programom pa denarja in kupcev ni bilo, zato jih investitor enostavno ni zgradil. Kompleks je ostal nedokončani torzo. Danes, po več kot tridesetih letih, pa vsega nezgrajenega ni več mogoče realizirati.

Hočete reči, da prvotno predvideni objekti med stolpnicami in cesto ne bodo nikoli dograjeni?

Stanovalci so sprejeli takšno stanje, kot je: parkirišče pred hišo, neoviran pogled na ulico. Če bi zgradili predvidene objekte, bi jim nekaj vzeli (kar jim sicer po prvotni zasnovi ni pripadalo). Zato je mestna občina pred štirimi leti izvedla anketni urbanistično-arhitekturni natečaj, da bi ugotovila, kaj bi le še dalo na tem prostoru dodatno urediti in zgraditi. Rešitve so bile zelo zanimive in so tudi javno dostopne na občini za vsakogar, ki si jih želi pogledati. Ob upoštevanju osnovnih izhodišč zazidalnega načrta ter trenutnega stanja na terenu in pričakovanj stanovalcev je najuspešnejši predlog predvidel krčenje prvotno predvidenega javnega programa, hkrati pa povečanje podzemnih parkirnih mest. Večji poudarek je bil dan zelenju in javnim površinam, trgom, otroškim igriščem.

Vsa parkirišča naj bi torej preselili pod zemljo?

Da, vse parkirne prostore, ki so zdaj nad zemljo, bi prestavili v klet, v skladu z današnjimi zahtevami. Takrat, ko sem to projektiral, je veljal normativ 1,1 parkirnega prostora na eno stanovanje, kar pomeni 110 parkirišč na 100 stanovanj. Po današnjih normativih bi jih morali imeti 200. Neverjetni stiski s parkirnimi mesti botruje še to, da so stolpnice v primerjavi z zazidalnim načrtom višje za eno etažo – to pomeni, da je tam več kot 80 stanovanj več, kot jih je bilo prvotno predvidenih, ne da bi ob tem povečali kapacitete predvidenih parkirišč. Še več – še tista predvidena parkirna mesta niso bila v celoti zgrajena. Zato danes v Kareju 6 primanjkuje okoli 700 parkirišč, ki so začasno umeščene na drugo stran ulice.

Tu imate najbrž v mislih parkirne prostore na grušču nasproti stolpnici?

Točno tako. V bodoče bo treba del primanjkljaja pokriti z dograditvijo objektov v Kareju 6, kar pa ne bo zadostovalo. Zato je z lokacijskim načrtom *Ob sodišču*, ki se nanaša na zelene površine med Ulico Gradnikove brigade in Kidričevo ulico (Magistralo), predvideno, da se bo preostali del tega primanjkljaja pokrili z dodatnimi parkirišči v kletnih etažah bodočih objektov na tem območju.

Nobeden od mnogih urbanističnih načrtov za Novo Gorico, bodisi Ravnikarjev ali vaš, ni bil v celoti realiziran. Kako bi v tej zmešnjavi načrtov ponazorili razmerje Kareja 6 do Ravnikarjevega načrta prvotne zasnove Nove Gorice? Je med obema kakšna povezava? V kakšnem odnosu ste bili vi do tega prvega načrta?

Prvi načrt mesta iz 1949 je bil povsem

drugače zastavljen, kot so bile potrebe konec šestdesetih let. Ravnikar je imel nalogo zasnovati načrt za mesto za 15.000 prebivalcev, ki bi bilo upravno središče Goriške regije. Jugoslovanska vojska je zahtevala, da je 500 metrov od meje brisani prostor, kar pomeni, da bi takoj za prvimi, Ravnikarjevimi bloki moral biti konec Nove Gorice. V bistvu je že Ravnikar s svojim projektom širil območje mesta v smer proti meji, tako da se ji je približal na 400 metrov. Leta 1955 je bil izdelan drugi urbanistični načrt po Ravnikarju (njegov avtor je bil arhitekt Strmecki). Leta 1971 smo v takratnem Zavodu za urbanizem izdelali urbanistični program občine, nato pa še urbanistični načrt mesta, vendar samo v tistem delu, ki se je nanašal na razvoj prometnega omrežja. Od Ravnikarjeve

ti za kakovostno javno gradnjo, je bilo treba glede na takratne potrebe povečati gostoto na drugih delih Nove Gorice. Tako imajo vsi kareji ob Cankarjevi ulici in Kare 6 ob Ulici Gradnikove brigade več kot 3000 stanovanj, kar z drugimi besedami pomeni, da na tem območju stane med 8 in 9 tisoč prebivalcev. Drugi razlog za povečanje gostote je bila ekonomika mesta, tako pri gradnji kot upravljanju in vzdrževanju, saj je bilo že v sedemdesetih letih jasno, da mesta z nizko gostoto in (pre)velikimi zelenimi površinami ne bo mogoče kvalitetno vzdrževati. Nazadnje pa nas je vodila tudi želja, da bi vsaj rob *cityja* imel urbani izgled, ne pa izgled primestnega spalnega naselja.

Hočete reči: provincialnega?

Da, recimo takšnega, kot ga recimo

jo je utemeljil arhitekt Le Corbusier. Sta on in njegova slavna avantgardna stanovanjska zgradba *Unité d'habitation* (Stanovanjska enota) imela vpliv na vas pri zasnovi projekta Kare 6?

V šestdesetih in sedemdesetih letih je bil Le Corbusier še vedno idol vseh arhitektov; bil je tudi idol Edvarda Ravnikarja v obdobju, ko je ta snoval načrt Nove Gorice. Tudi mi, naslednja generacija arhitektov, smo občudovali Le Corbusierja. Njegov koncept habitata, torej vsega v enem objektu, je bil seveda pri nas težko izvedljiv. Tako velikih objektov nismo mogli graditi. Pri zasnovi kompleksa Kare 6 so nam bili že bližje švedski kot francoski zgledi. Programsko smo takrat veliko hodili na Švedsko, ki nam je bila ideal socialne države – glede socialnega stan-

Zaradi različnih kultur je nastajal tudi problem sobivanja in vse, kar je s tem povezano. Morda se tudi tu skriva razlog, zakaj je nastalo ime Kitajski zid – ne le zato, ker niz visokih stolpnih spominja na velikanski zid ... Mogoče gre tu tudi za zidove v glavah ljudi, ki se niso znašli v tej novi soseski ... Zanimivo bi bilo sedaj raziskati, kako se je odvijal proces socializacije in homogenizacije prebivalcev.

zasnove smo ves čas varovali Magistralo kot osrednjo mestno os. Hkrati smo zelo pazili, da bi ohranili kvaliteto gradnje v pasu med sedanjo Ulico Gradnikove brigade in Ravnikarjevo magistralo. To naj bi bil mestni *city*. Le z veliko muko smo takratnim upraviteljem mesta preprečili, da bi v tem delu gradili socialna stanovanja. Travnik med Kidričevo ulico in Ul. Gradnikove brigade bi po tem scenariju sicer bil zazidan, a z nizkimi stanovanjski bloki najslabše kakovosti, kar bi za dolgoročni razvoj mesta bila katastrofa. Ker nam je uspelo to območje zaščiti-

ustvarjajo bloki v Tolminu ali kje drugje. Tu smo se trudili napraviti nekaj več – ampak samo s stanovanji, ne glede na obliko objekta, se tega na žalost ne da.

Kot ste omenili, je bilo v prvotnem načrtu Kareja 6 predvideno veliko javnega programa, z vrtci, trgovinami, podzemno komunikacijo, sistemom odlaganja smeti z vseh nadstropij itd.. Skušali ste torej poudariti samozadostnost in sodobno praktičnost celotnega objekta, ki sta tudi pomembni lastnosti modernistične stanovanjske gradnje, kakor

darja, ne politično. To je bil model, ki smo ga tudi več ali manj uspešno prenašali v Slovenijo. Šlo je za tako imenovane stanovanjske soseske, zaokrožene enote z vso potrebno komunalno in družbeno infrastrukturo, od garaže do vrtca in šole. V primeru Nove Gorice, ki naj bi bila mesto, ne zgolj stanovanjska soseska, pa smo hoteli nekaj več. Sam sem bil proti temu, da bi Cankarjevo naselje gradili kot zaokrožene socialne enote. V našem primeru naj bi šlo za dve soseski s po približno 5 tisoč prebivalci, ki bi poleg stanovanj vsebovali tudi vse pri-

Izhodišče našega projekta je bila vsebinsko prepletena urbana struktura, ki bi delovala kot celota in ki bi stanovalcem z javnim programom v nižjih stavbah ob vznožju stolpnic bila sposobna nuditi visoko kakovost življenja.

padajoče javne programe. Trdil sem, da je Nova Gorica premajhna za tak način urejanja, saj bi po tem modelu nikoli ne imeli pravega mesta. Zato smo v Cankarjevem naselju osnovali zelo malo javnega programa: tu je edini javni program gostilna Metulj, takrat pa sta bili zamišljeni le dve skupini kioskov za najnujnejše potrebe, otroški vrtci in šola. Ves ostali javni program smo po načrtih umestili ob Ulico Gradnikove brigade (na tistem nerealiziranem delu, o katerem sem govoril prej). Ko smo torej načrtovali Kare 6, ob dimenzioniranju javnega programa nismo mislili le na stanovalce tega območja, ampak tudi na tiste z blokov na Cankarjevi ulici, ki stojijo za njim.

Med ogledom dokumentarca *Mesto na Travniku* (Anja Medved, Nadja Velušček, Kinoatelj, 2004), sem naletel na pronicljivo izjavo vašega sina, arhitekta Boštjana Vuge, ki iz zornega kota travnika pred stolpnici komentira pomen Kareja 6: »Identiteta je tudi to, da stojimo sredi travnika, na tej prazni površini, ki je na eni strani omejen s tako imenovanim Kitajskim zidom, ki je v

bistvu stanovanjsko naselje in predstavlja fizično hrbtenico mesta.« S tem lepo povzame dejstvo, da je Ulica Gradnikove brigade osrednja orientacija pri arhitekturni identiteti Nove Gorice.

Prav ta pojem hrbtenice sem hotel poudariti, ko sem govoril o vizualni osi mesta. Res so zgrajene v obliki nekakšne hrbtenice z nazobčanim zgornjim robom.

Pri tej izjavi je zanimiva tudi uporaba oznake Kitajski zid, ki jo pogosto slišimo kot ljubkovalno ime za stolpnice na kompleksu Kare 6. Tudi pri Negoričanih sem že slišal za uporabo tega izraza, a mi ni jasno, kako je nastal. Pove pa nam, da so prav stolpnice na Ulici Gradnikove brigade prva stvar, ki jo tujec opazi že od daleč.

Zanimive stvari, tako dobre kot slabe, ki vznemirijo ljudi, prej ali slej dobijo svoje ime. Osebnostno pa me bolj kot fizična pojava zanima socialni vidik bivanja v »Kitajskem zidu«. V poldrugem letu smo zgradili okoli 800 stanovanj. Vanje so naselili tako Novogoričane kot tudi prišleke, ki

so v Novo Gorico takrat prihajali iz celotne Jugoslavije. Struktura prebivalcev je bila popolnoma nehomogena, socialno in kulturno je šlo za zelo različne ljudi. Zaradi različnih kultur je nastajal tudi problem sobivanja in vse, kar je s tem povezano. Morda se tudi tu skriva razlog, zakaj je nastalo ime Kitajski zid – ne le zato, ker niz visokih stolpnic spominja na velikanski zid ...

Torej mislite, da se ime se ime ne nanaša le na materialni vidik?

Mogoče gre tu tudi za zidove v glavah ljudi, ki se niso znašli v tej novi soseski ... Zanimivo bi bilo sedaj, po tridesetih letih, raziskati, kako se je odvijal proces socializacije in homogenizacije prebivalcev. Kot mi pravijo nekateri stanovalci, se je ta proces odvijal različno v posameznih objektih. To se vidi že na zunaj: nekateri vhodi so lepo urejeni in vzdrževani, neposredna okolica je čista: to pomeni, da ljudje tam živijo v sorazmerno skladni, pozitivno naravnani skupnosti. Nekateri stolpnice pa so še vedno neurejene, kar kaže na to, da je med njihovimi stanovalci še marsikaj neusklajenega. ●

fotografija Gradnikovih brigad: Blaž Kosovel

Koncerti: **LOLOBRIGIDA • DOLINE TRIO • ELEVATOR**
 HIP HOP MOVEMENT • DJ SKAZMIC • DJ MALOMORGEN • Predavanja: **LEV**
 predstava: **KEKEC NA MARSU • OTROŠKE DELAVNICE IN PREDSTAVE ZA OTROŠKE**
VEČ NA: www.gof.si